

Aldo en Hannie van Eyck behoren wereldwijd tot de invloedrijkste architecten uit de tweede helft van de 20ste eeuw. In het Nieuwe Instituut ging dan ook spreekwoordelijk de vlag uit toen het lukte het archief van dit architectenduo te verwerven. De Vereniging Rembrandt droeg bij aan de aankoop van 23 maquettes van vernieuwende gebouwen als het Burgerweeshuis in Amsterdam, Beeldenpaviljoen Sonsbeek in Arnhem en het Hubertushuis in Amsterdam.

NIEUWE AANWINST

23 maquettes

Aldo en Hannie van Eyck
1954-94. Diverse materialen en
afmetingen

Bijdrage: € 352.500, waarvan € 28.299
uit het Kruger Fonds en € 324.201 uit
het VriendenLoterij Aankoopfonds
NIEUWE INSTITUUT, ROTTERDAM

Aangekocht in 2025 met steun van de
Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar
Kruger Fonds en haar VriendenLoterij
Aankoopfonds) en het Mondriaan Fonds

Terug naar de menselijke maat

De verwerving van het archief van het architectenpaar Aldo (1918-1999) en Hannie (1918-2018) van Eyck was een lang gekoesterde wens van het Nieuwe Instituut en zijn voorganger, het Nederlands Architectuurinstituut. De archieven van belangrijke tijdgenoten die beïnvloed waren door het werk van de Van Eycks, onder wie Piet Blom en Herman Hertzberger, waren eerder al opgenomen in de Rijkscollectie voor Nederlandse Architectuur en Stedenbouw. Daarnaast hebben Aldo en Hannie van Eyck de basis gelegd van het Nederlandse structuralisme in de architectuur, een stroming die als reactie op het doorgeschoten functionalisme de menselijke maat in de architectuur wilde terugbrengen: kleinschalig, en gericht op het creëren van spontane ontmoetingen.

Met de genereuze bijdragen van de Vereniging Rembrandt en het Mondriaan Fonds was het mogelijk om 23 maquettes uit het archief aan te kopen. Een deel van het

archief werd door de Nederlandse Staat verworven dankzij de kwijscheldingsregeling. Het overige deel is geschonken door Tess van Eyck-Wickham, de dochter van Hannie en Aldo van Eyck.

De maquettes vormen een bijzonder onderdeel van dit persoonlijke archief, dat de weerslag vormt van een leven lang ontwerpen. Ze zijn onmisbaar voor het begrijpen van het creatieve proces in de fase voorafgaand aan de realisatie van gebouwen en projecten. Tekeningen en plattegronden geven inzicht in structuur en verhoudingen, maar pas in een maquette wordt zichtbaar hoe architectuur, materiaal, kleur en ruimte daadwerkelijk samenkomen. In een maquette ervaar je de schaal van een ontwerp en hoe die zich verhoudt tot de menselijke maat, een uitgangspunt dat voor de Van Eycks steeds centraal stond.

Het archief omvat voornamelijk rijk uitgevoerde presentatiemaquettes, die in

verschillende fasen van het ontwerpproces werden ingezet om ideeën tastbaar te maken voor opdrachtgevers. Daardoor documenteren ze niet alleen de ontstaansgeschiedenis van een gebouw, maar geven ze ook inzicht in de manier waarop de Van Eycks hun ideeën verbeeldden en communiceerden.

Vroeger werd gesproken van 'het archief van Aldo van Eyck'. De bijdrage van zijn vrouw Hannie kreeg weinig tot geen aandacht, terwijl zij vanaf de jaren tachtig officieel bureaupartner was. In samenspraak met hun dochter is ervoor gekozen om voortaan te spreken van 'het archief Aldo en Hannie van Eyck'. We lichten er drie maquettes uit om een inkijkje te geven in de ideeënrijkdom van de Van Eycks.

Speelplaats Zeedijk, Amsterdam

Aldo van Eyck (beschilderd door Joost van Roojen)
1955. Hout, metaal, verf,
L 116 B 76 H 46 cm
NIEUWE INSTITUUT, ROTTERDAM

Archief Aldo en Hannie van Eyck

Speelplaats Zeedijk, 1955-1956

Vrijwel ieder kind dat in het naoorlogse Amsterdam is opgegroeid, heeft wel in de iconische klimrekken en zandbakken van Van Eyck gespeeld. Na de Tweede Wereldoorlog werden braakliggende terreinen in de stad opgevuld met klimtoestellen en speelterreinen. Tot aan 1947 bestond dit fenomeen niet. Speeltuinen waren tot dan toe omheind en er moest entreegeld voor worden betaald. In samenwerking met Jacoba Mulder, architect en stedenbouwkundige bij de afdeling Stadsontwikkeling van de dienst Publieke Werken, begon Aldo van Eyck in 1947 met de ontwikkeling van openbare speelplaatsen in Amsterdam.

Het plan voor de speelplaats op de Zeedijk stamt uit 1955 en bestond uit een reeks basiselementen: een eenvoudige betonnen zandbak met aluminium klimrekken van abstracte, primaire vormen in ritmische composities, geplaatst binnen zones die door

verschillende soorten bestrating van elkaar werden onderscheiden. Doel was om zo de fantasie van het kind te prikkelen en lichaamsbeweging te stimuleren. In 1958 kreeg de speelplaats een muurschildering van beeldend kunstenaar Joost van Roojen, de broer van Hannie. Het werd een geslaagd voorbeeld van samenwerking tussen architectuur en beeldende kunst in de stad.

De presentatiemaquette laat zien hoe zorgvuldig de ruimte werd geordend, waarbij de geometrische vormen van de klimtoestellen resoneren met de kleurrijke schilderijen. Er stroomden honderden brieven van Amsterdammers binnen waaruit bleek dat de stad behoefte had aan meer speelplaatsen om de sociale structuur van het naoorlogse Amsterdam weer ineen te vlechten. Van de ruim zevenhonderd speelplaatsen is er vandaag de dag nog slechts een tiental over. Op de plek aan de Zeedijk staat nu een boeddhistische tempel.

Burgerweeshuis, Amsterdam

Aldo van Eyck
1955-60. Kunststof en hout,
L 60, B 50, H 10 cm
NIEUWE INSTITUUT, ROTTERDAM
Archief Aldo en Hannie van Eyck

Burgerweeshuis, 1955-1960

Ook in het Burgerweeshuis stond het kind centraal in het architectonisch ontwerp. Het werd ontworpen vanuit de kindermaat, waarbij de afstand tussen de vloer en onderste raamlijsten iets kleiner is gehouden zodat kinderen naar buiten konden kijken. Het Burgerweeshuis in Amsterdam gaf een thuis aan zo'n 125 weeskinderen en net als bij de speelplaatsen werd het weeshuis ontworpen om zoveel mogelijk interactie, ontmoeting en ontdekking te stimuleren, dit keer door een structuur van aaneengeschakelde ruimtes. Of zoals Van Eyck zelf schreef: 'een kleine wereld in een grote, een grote wereld in een kleine, een huis als een stad, een stad als een huis, een thuis voor kinderen.'

De presentatiemaquette uit 1955-1960 werd tijdens het ontwerp- en realisatieproces gemaakt en toont het gehele gebouw en de structuur van de ruimtelijke indeling van

modules. Het gebouw (en de maquette) lijkt op het eerste gezicht misschien een strak schema of rasterpatroon te volgen, maar dat is in essentie juist niet het geval: het is een levendig geheel van ruimtes die met elkaar in verbinding staan: pleinen, patio's, gangen en kamers die in elkaar overlopen, zonder duidelijke hiërarchie. Binnen en buiten zijn daarbij even belangrijk, met overgangsplekken die samen een eigen 'dorp voor kinderen' vormen.

Hubertushuis, 1973-1980

Aldo en Hannie van Eyck omschreven architectuur als 'gebouwd thuiskomen'. Dat idee krijgt in het Hubertushuis in Amsterdam een bijzondere betekenis. Het gebouw - ook bekend als het Moederhuis - was bedoeld als veilige plek voor alleenstaande moeders en hun kinderen, een omgeving waar geborgenheid en bescherming centraal staan. De kinderverblijven liggen laag in de tuin, afgeschermd door de hogere woonruimtes van ouders en beheerders, met een schuine glazen erker waardoor ouders vanuit hun kamers zicht hebben op de kinderen.

Het ontwerp vulde niet alleen een gat in de 19de-eeuwse gevelwand van de Plantage Middenlaan, maar omvatte ook de renovatie van de twee aangrenzende historische panden. Het huis is zorgvuldig ingepast in de

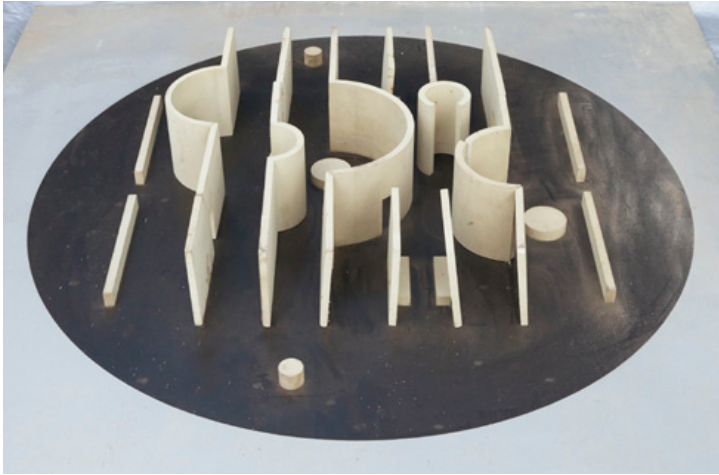
omgeving; toch valt het op door het kleurgebruik, dat Van Eyck omschreef als één 'regenboogkleur', aangevuld met spiegelende elementen. Al in de maquette worden deze details en hun werking zichtbaar. De bijzondere architectuur van het Hubertushuis was reden voor de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed om het Hubertushuis recentelijk aan te wijzen als jong rijksmonument.

Hubertushuis, Amsterdam

Aldo en Hannie van Eyck
1973-80. Kunststof, glas, hout, verf, L 120, B 76, H 85 cm
NIEUWE INSTITUUT, ROTTERDAM

Archief Aldo en Hannie van Eyck

Beeldenpaviljoen Sonsbeek

Aldo van Eyck
1965-66. Hout en verf,
L 79, B 63, H 25 cm
NIEUWE INSTITUUT, ROTTERDAM

Archief Aldo en Hannie van Eyck

**Pastoor van Arskerk,
Den Haag**

Aldo van Eyck
1964-69. Hout en verf,
L 124 cm, B 80 cm, H 33 cm
NIEUWE INSTITUUT, ROTTERDAM

Archief Aldo en Hannie van Eyck

Tentoonstelling

Andere maquettes betreffen hoogtepunten als de ingetogen Pastoor van Arskerk in Den Haag (1964-1969), het Sonsbeek beeldenpaviljoen (1965-1966), in 2006 herbouwd in de tuin van het Kröller-Müller Museum, en de tot nu toe onbekende maquette van een vroeg werk voor de scholen in Nagele (1954-1956), ontworpen met Daniel van Ginkel. Samen geven de maquettes een uniek overzicht van een van de meest originele en vernieuwende bijdragen aan de Nederlandse architectuur van de laat-20ste eeuw. Door

deze aankoop komen ze beschikbaar voor het publiek, voor onderzoek en voor bruiklenen. Het Nieuwe Instituut werkt nu aan de conservering, inventarisatie en digitalisering van het archief en bereidt een overzichtstentoonstelling voor die in 2027 of 2028 te zien zal zijn. ↘

Emily Wijns is collectiemanager tentoonstellingen en verwervingen in het Nieuwe Instituut en Dirk van den Heuvel is hoofd van het Jaap Bakema Study Centre

Een deel van de maquetteverzameling zoals die bewaard werd in het huis van Aldo en Hannie van Eyck

